

Vreemde woorden in archieven

Laatst bijgewerkt op 29 maart 2019

Wie zich voor historisch onderzoek verdiept in archieven en de inventarissen daarvan (de lijst met wat er in het archief zit), komt onvermijdelijk vreemde termen tegen. Meestal zijn dat juridische termen en woorden of uitdrukkingen in het Latijn, die tegenwoordig niet of nauwelijks meer gebruikt worden. Om de archiefonderzoeker te helpen is door medewerkers van de Groninger Archieven een lijst samengesteld van de meest voorkomende vreemde woorden. De lijst is niet volledig of foutloos, maar kan dienen als een eerste naslagwerkje.

Let op: de Nederlandse taal kende nog lang geen standaard spelling. Woorden kunnen per keer net iets anders worden geschreven.

Aanzweren benoeming aanvaarden met eedaflegging.

A(nno) D(omini) in het jaar des Heren.

Ab adverso door of vanwege de tegenpartij.

Ab intestato (erfgenaam) bij gebrek aan testament, bij versterf.

Abandonneren prijsgeven, afstand doen.

Absolveren vrijspreken.

Abstineren zich onthouden.

Accommoderen voegen, schikken, bijleggen.

Accorderen overeenkomen, een overeenkomst sluiten; overeenstemmen.

Acta Consistorii handelingen van de kerkenraad.

Actum gedaan.

Actum ut supra gedaan op boven aangegeven datum.

Ad finem litis tot het eind van het proces.

Adherenten aanhangers, medestanders.

Ad hoc tot dit (doel).

Admitteren toelaten, toegeven.

Admoveren aanvoeren, aanbrengen, ten bewijze brengen.

Adstrueren met bewijzen staven, toelichten.

Aetatis suae op de leeftijd van.

Affirmeren bevestigen.

Afhandelsprotocol stuk waarin wordt aangetekend op welke wijze voogdij over kinderen wordt beëindigd.

Afkoopbrief stuk waarbij de verdeling van het vermogen wordt geregeld bij beëindiging van de voogdij.

Afkopen schikken, afdoen buiten proces in strafzaken, omzetten van vaste (periodieke) verplichtingen in een bedrag ineens.

Akker (land) landmaat = margen (+ 12 ha.)

Akte (onderhands, authentiek) geschrift, opgemaakt om als rechtsgeldig bewijs van het daarin vermelde te dienen; authentiek, wanneer zij is opgemaakt door een bevoegde autoriteit; onderhands, wanneer opgemaakt door een particulier persoon of de partijen onderling.

Aliëneren vervreemden, ook: veraliëneren.

Aling(e) geheel ,alle.

Allegeren voortbrengen, in rechte bijbrengen, aanhalen.

Ambtman door Burgemeesters en Raad van Groningen aangesteld om namens hen recht te spreken in het gericht van Selwerd en in het Klei-Oldambt, vanaf 1633 tevens richter van Sappemeer,.

Anno currente in het lopende jaar.

Antichresis, rechten van bezitspand van onroerend goed, waarbij de schuldeiser inplaats van rente de vruchten krijgt; de schuldeiser krijgt het pand onder zich en geniet de vruchten van het onderpand in plaats van de rente (in de provincie Groningen werd dit "pacht" genoemd).

Apostille (officiële) brief

Appelboek boek waarin de beroepszaken zijn aangetekend.

Appellant hij die in beroep gaat.

Appelleren in beroep gaan.

Appoin(c)tement beschikking op een verzoek, vaak in de kantlijn geplaatst.

Appreheren in hechtenis nemen, gevangen nemen.

Approberen goedkeuren, toestaan.

Assessor bijzitter, zie daar.

Assessoren personen die de voorzitter bijstaan

Attestatie getuigenis, getuigschrift.

Attesteren getuigen.

Authoriseren Toestemming geven

Authentiek oorspronkelijk, overeenstemmend met het oorspronkelijke, officieel erkend of bekrachtigd, rechtsgeldig.

Authorisatie machtiging

Authoriseren machtigen, volmacht geven.

Bannissement verbanning.

Barnder keersen uutganck openbare verkoop waarbij geboden kan worden zolang een aangestoken kaars nog brandt.

Belijen belijden, bekennen, een verklaring afleggen.

Beneficiaire beschrijving aanvaarding van een nalatenschap onder het voorbehoud van boedelbeschrijving.

Beneficiën voorrechten.

Beneficium senatus consulti vellejani et authentici si qua mulier vrouwelijke voorrechten bij rechtshandelingen. Vrouwen kunnen zich beroepen op handelings onbekwaamheid

Bestevader (-moeder) grootvader (-moeder).

Biesjager zie Roderoede Boelcedul inventaris van de boedel, overgelegd door de beheerder.

Bijlbrief verklaring bij het voltooien van een schip door de scheepsbouwer aan de opdrachtgever, dat hij het schip gebouwd heeft, met schuldbrief waarin wordt aangetekend hoeveel jaarlijks aan kapitaal en interest wordt afgelost.

Bijzitter bijstaand rechter of bestuurder, assessor.

Boete geldsom die aan de benadeelde partij betaald wordt (in tegenstelling tot breuke, die aan de rechter betaald wordt).

Borgemeester burgemeester, waarvan er 4 waren.

Borgtocht overeenkomst, waarbij iemand zich borg stelt, waarborgsom.

Botbrief machtiging tot tenuitvoerlegging van vonnis.

Bouwmeester ambtenaar met allerlei taken, met name te maken met gebouwen.
Voorloper van het hoofd gemeentewerken.

Brab. stuiver Brabantse stuiver, basis van het muntstelsel in de Nederlanden waarin alle grotere of kleinere munten uitgedrukt worden. Brabantse stuiver is de stuiver van de Bourgondische Nederlanden en was in de tijd van de Republiek de algemene stuiver ter waarde van 8 duiten.

Breukcedul staat van dijkplichtigen met vermelding van breuken en onkosten.

Breuke overtreding, boete (oorspronkelijk te betalen aan de rechter, ter onderscheiding van de boete, die aan de benadeelde partij werd betaald).

Breukgericht zitting van het gerecht waarin gedaagden tot het betalen van een breuke worden veroordeeld.

Breukmeester functionaris belast met het innen der breuken (Oldambt).

Cancelleren te niet doen, ongeldig maken.

Car. gulden Carolusgulden of Caroliguldens, gouden of zilveren munt van Karel V ter waarde van 20 stuiver, later gebruikt als rekeneenheid van 20 stuiver en ook wel kortweg gulden genoemd.

Cas geval. Cas subject het geval waar geschil om is.

Casu quo in het gegeven geval, in welk geval.

Causa (rechts)zaak, oorzaak, reden.

Cautie borgstelling, borgtocht, borg.

Cautie juratoireed om het vonnis te zullen nakomen (bij gebrek aan borg).

Caveren de rato zeker stellen voor iemand.

Caveren wachten, verhoeden, borg blijven.

Cederen overdragen, afstand doen, wijken.

Certificeren voor waarheid verklaren, bevestigen.

Citatie dagvaarding.

Citeren dagvaarden. Civiele zaken burgerlijke zaken; (burgerlijk in tegenstelling tot militair en crimineel), rechtsgedingen van het burgerlijk recht (itt. strafrecht).

Civili modo volgens burgerlijk recht.

Clauwboek register van heerden waarlangs het redgerschap rond gaat.

Clauwlijst belastingregister van de landerijen.

Collaterale successie vererving in de zijlijn.

Collatie benoeming van een (geestelijk) ambtsdrager.

Collator iemand die het recht van collatie uitoefent.

Commissie aanstelling, opdracht.

Commissieprotocol (strafproces) stuk dat vermeldt wie tot gecommiteerden zijn benoemd.

Commissierol rol van zaken die bij commissie zijn afgedaan.

Commissoriaal Van een commissie/gezamenlijk, van een groep

Committeren aanstellen, een opdracht geven.

Comparant hij die (voor een rechter, notaris of ambtenaar BS) verschijnt.

Compareren verschijnen (voor een rechter, notaris of ambtenaar).

Competeren rechtmatig toekomen.

Compromissaris scheidingsman, arbiter.

Concept ontwerp (voor een akte).

Condemneren veroordelen, vonnissen, afkeuren.

Confinatie hechtenis.

Confineren opsluiten.

Conjunctum samen, gezamenlijk.

Consenteren toestemmen, vergunnen.

Consteren blijken, bekend zijn, in waarheid bestaan.

Constitutie (in)stelling, gesteldheid, staatsregeling, toezegging.

Contenderen eisen.

Contentieuse zaken twistgedingen tussen partijen, rechtsgeschillen op tegenspraak (in tegenstelling tot vrijwillige rechtspraak).

Continuatie het aanhouden (van de volgende stap in de procesgang tot de volgende

rechtsdag).

Contra tegen.

Contradictie tegenspraak, tegenstrijdigheid.

Contrarie in contrario in tegenspraak.

Contrarieëren tegenwerken, in strijd zijn met.

Contrarolle dubbel register, tegenboek

Contraventie overtreding, of bekeuring daarvoor.

Contumacie verstek (minachting voor de rechter).

Contumaciebreuk boete opgelegd aan degene die verstek laat gaan, (minachting voor de rechter).

Conveniëren overkomen, voor het recht dagen, passen, voegen.

Conventie daging, overeenkomst.

Convocatio creditorum bijeenroeping of oproeping van schuldeisers in geval van faillissement.(ook bijeenkomst zelf)

Copuleren trouwen, in de echt verbinden.

Corrigeren bestraffen.

Corroboreren bevestigen, versterken.

Criminele zaken strafzaken, zaken volgens strafrecht.

Cum annexis met toebehoren, met bijvoegsels.

Cum exhibitio met aantekening van ontvangst

Cum met.

Cum plena ter vergadering.

Cum sociis met de zijnen.

Cum uxore met zijn vrouw.

Curandus(a) iemand die onder curatele is gesteld.

Curator door het gerecht benoemde beheerder van de goederen van iemand die onder curatele is gesteld.

Curatorenrekening rekening die de curator opmaakt van de goederen die onder zijn beheer zijn gesteld.

Dagement dagvaarding.

De dato daterende van, ook d.d.

De rato caveren voor borgstellen voor, instaan, zich sterk maken voor.

Decisie beslissing, rechterlijke uitspraak.

Declaratoir een rechtsverklarende uitspraak van de rechter, het verklarende gedeelte van de uitspraak.

Decreten besluiten.

Dedigen onderhandelen, overeenkomst aangaan, een transactie sluiten.

Dedigslieden "getuigen" bij het opmaken van een akte, bemiddelaars, ook dedingslieden.

Deduceren afleiden; verklaren.

Deductie stuk waarin uit gestelde feiten een eis (in rechte) wordt afgeleid; ook: aftrekking.

Deimt (deimat, dagmaat), landmaat van + 12 HA.

Delatie overdracht, aanbrengring.

Denunciëren aanzeggen, bij het gerecht aangeven.

Devolveren toevallen aan, overgaan.

Die op de dag.

Differeren verschillen, uitstellen.

Dijkboek dijkregister, dijkcedulle.

Dijkbrief stuk waarin is opgetekend de inrichting en het bestuur van een dijkrecht. (zie zijlbrief)

Dijkrecht rechtsbepalingen ten aanzien van dijkzaken, waterschap.

Dijkrol rol of register waarin de dijkvakken met de daarbij behorende landerijen, dijkplichtigen etc. staan opgetekend.

Dilatoire exceptie verweermiddel ten doel hebbend de loop van het geding op te schorten, om de zaak uit te stellen.

Dispositie beschikking, vordering van betaling.

Doem vonnis.

Doleantie klacht, bezwaarschrift.

Doleren treuren, klagen, bezwaren inbrengen.

Domicilium citandi eligeren een adres kiezen waar men gedagvaard kan worden, waar men dus "procesrechtelijk" te bereiken is tijdens de procedure.

Drost rechterlijke ambtenaar, plaatsvervanger van de landsheer (één over de beide Oldambten en één over Westerwolde sedert het tijdstip dat deze gewesten onder de Generaliteit waren gekomen).

Ducaton dukaat, (zilveren) munt ter waarde van 3 gulden

Dupliek tweede antwoord, antwoord op repliek.

Echtschap huwelijk. Electie verkiezing.

Eed zijleed, dijkseed, dijkrichtereed, onderdeel van een zijrecht.

Eeluiden eheluiden, ehelieden, ehel., e.l. = echtgenoten.

Eerwaardige aanspreektitel

Emolumenten genot, profijt, voordeel, bate.

Employeren besteden, aanleggen, bezigen, aanwenden.

Erfscheiding boedelscheiding.

Erfwissel ruil Euvelganck de eigendom van zijn goederen geheel of gedeeltelijk aan iemand overdragen in ruil voor levenslang onderhoud.

Estimatie schatting (van de waarde), waardering, raming

Evictie uitwinning, vrijwaring, schadeloosstelling.

Ex officio uit hoofde van zijn ambt.

Ex(c)eptie uitzondering, verzet, verweer(middel).

Examen ondervraging.

Examinatie ondervraging.

Executeren (een vonnis) uitvoeren, een vordering gerechtelijk innen, eventueel door verkoop van de goederen van de debiteur, ter dood brengen.

Executieboek boek waarin de opgelegde breuken zijn aangetekend.

Exempel voorbeeld

Exempt behalve, uitgezonderd.

Exhiberen vertonen.

Extenderen uitstrekken, in de vereiste vorm uitwerken.

Extra ordinair (ordinaris) buitengewoon.

Facit het slot van de rekening, bedraagt samen.

Fiscaal (of advocaat-fiscaal) door het gerecht voor een bepaalde zaak aangestelde expert met de taak van het huidige openbaar ministerie (doet eis en bestrijdt de advocaat van gedaagde).

Fordel vierendeel, kwart.

Geapostilleerd request request met daarop in de marge vermelde beschikking.

Geappelleerde gedaagde in hoger beroep.

Geapprobeert Goedgekeurd

Gecommitteerde Iemand met officiële opdracht/ in een commissie

Geconstitueerde richter rechter die is benoemd door degenen die het redgerrecht toekomt.

Genere (in) in het algemeen.

Geperpetreerde delicten gepleegde misdrijven.

Gerequireerde bij klachte aangeklaagde, hij tegen wie een request zich richt.

Gerevideerde gedaagde in revisie.

Gericht rechtsprekend college, rechtsgebied.

Gerichtsrolle stuk waarin te behandelen zaken zijn uitgeschreven.

Getransfigeerd aan elkaar bevestigd.

Gezwoeren Meente meest rijke en invloedrijke burgers die de stadsbevolking vertegenwoordigen.

Gilderechter belast met de handhaving van het stapelrecht

Gras landmaat van £ 1/2 ha. Meervoud: grazen.

Grastal aantal grazen. (zie gras)

Grastaldijken dijken die naar het aantal grazen zijn verdeeld of aangeslagen.

Gratie vóór rigeur van recht rechter spreekt een vaste straf niet uit omdat gedaagde die niet betalen kan.

Gravamen (m.v. gravamina) bezwaar, bezwaarschrift.

Gregorie 12 maart (ingangsdatum voor contracten).

Grietenij rechtsgebied van de grietman.

Grietman functionaris belast met de rechtspraak, de zorg voor de openbare vaarten en wegen, bruggen en tillen.

Gron. Stuiver stuiver ter waarde van ongeveer 2/3 brabantse stuiver, in de tijd van de republiek over het algemeen alleen brabantse stuivers; 1 stuiver is 8 plakken of duiten.

H(oc) I(oco) op deze plaats.

H(oc) tempore op deze tijd, nu. Hoge Justitiekamer hoogste rechterlijke college in de provincie.

Heer Presiderend voorzittende heer

Heerd boerderij; ook het geheel van boerderij met de behorende landerijen.

Heerd landes de landerijen die tot één geheel behoren, onafhankelijk van het feit of er een boerderij op staat, alle landen die één geheel vormen.

Homologatie bekentenis; gerechtelijke bekrachtiging van een stuk.

hoofd Gemeentewerken

Hoofdman door de Raad benoemd lid van de gemenelandswarven. (zie warf)

Hora (met rangtelwoord) uur.

Huwelijkscontract contract van huwelijksvoorwaarden.

Hylixvorworden huwelijksvoorwaarden, contract van huwelijksvoorwaarden.

Immobiele goederen onroerende goederen.

Impetrant eiser voor het gerecht, verzoeker.

Impetrant r.o. (ratione officii) eiser van rechtswege.

Impost schatting, belasting.

In cas in geval van

In cas van oppositie in geval van tegenstelling.

In casa revisionis in geval van herziening.

In curia gepresteerd Ter vergadering

In specie in het bijzonder, afzonderlijk.

In testimonium rei gesta verklaring van, getuigenis van.

Injurie onrecht, mishandeling, (ook reale injurie) belediging (ook verbale injurie)

Inlatingsbrief stuk waarbij een gebied in een zijlvest wordt opgenomen.

Insinuatie aanzegging, kennisgeving, waarschuwing.

Insisteren aandringen, bij iets blijven.

Insolvent niet bij machte zijn schulden te betalen.

Intendit eis.

Intercessie bemiddeling, tussenkomst, voorspraak.

Interdictie verbod, onder curatele stelling.

Interrogata (interrogatoriën) vragen die door de getuigen beantwoord moeten worden.

Interrogeren ondervragen.

Interveniëren zich aansluiten bij een partij waardoor zelf ook partij wordende, tussen komen.

Intimatie gerechtelijke aanzegging.

Intimeren gerechtelijk aanzeggen, mededelen.

Invalidatie ongeldigheid.

Inventaris (van boedels) boedelbeschrijving.

J.U.D. juris utriusque doctor doctor in de beide rechten (romeins en kanoniek).

Judiceren oordelen, rechten wijzen, vonnis vellen.

Jurisdictie rechtsmacht, rechtsgebied, rechtsdwang.

Keerskoop gerechtelijke verkoop bij barnder keersen uitganck - men kan bieden totdat de kaars opgebrand is.

Kerspel (karspel, kaspel) parochie, kerkdorp, gebied behorende tot een parochie of kerkdorp.

Kerspellieden inwoners van een kerspel.

Keurheren kozen de raad (hadden de zwarte bonen getrokken)

Kluft of clauw 1: onderdeel van een kerspel of gericht.

Kluftrechter rechter over een bepaald deel/kluft van de Stad

Kohier Staat van in een bepaalde periode te innen belastingaanslagen.

Kondigingscedul protocol of register van de af te kondigen mededelingen vanaf de preekstoel

Koopbrief koopakte.

Koopschat koopsom.

Landdag vergadering der Staten van de Provincie en ook van de Staten van de Ommelanden.

Landdagcomparant lid van de Statenvergadering.

Landrecht het recht geldend voor zeker gewest of landstreek.

Lankrechter of overrechter soort van hogere rechter in Hunsingo en Fivelgo. Spreekt

recht in jurisdictie geschillen, in zaken waarbij de redger partij is, in alle zaken gedurende zeven weken in het voorjaar, wanneer een rechtstoel vacant is, en staat de redger bij in lijfstraffelijke zaken.

Lecture Lezing, iets hebben gelezen

Legger 1: Staat van te ontvangen inkomsten. 2: Staat van voor onbepaalde tijd vastgelegde gegevens betreffende onroerende goederen.

Legitieme portie wettelijk erfdeel.

Legitimus tutor filiae wettige voogd over de kinderen.

Legitimus tutor wettige voogd.

Libel schriftelijk stuk, waarin de eiser zijn zaak uiteenzet en zijn eis stelt.

Lijftucht vruchtgebruik.

Maageschijd boedelscheiding.

Mandaat opdracht, besluit, machtiging om een proces te beginnen.

Mande vrienden raad in gezamenlijk overleg met familieleden. Mandelig gezamenlijk

Manu propria eigenhandig.

Me praesente in mijn tegenwoordigheid.

Meetbrief akte waarin een landmeter de afmetingen van een stuk land aangeeft.

Memorie van successie overzicht van iemands vermogen op de sterfdag.

Meridies middag(uur). Ante meridiem: voormiddag, a.m. Post meridiem: namiddag, p.m.

Mesusen misbruiken.

Michaelis 29 september.

Minuut een goedgekeurd en vastgesteld concept van een geschrift

Misen van justitie gerechtskosten. Mobiele goederen roerende goederen,

Missive (officiële) brief

Moei tante.

Mombaren of mombars voogden.

Momboir protocol protocol waarin de voogden opgetekend zijn.

Monsterrol register waarin opgetekend is het resultaat van het onderzoek, door de gecommitteerden van de erfstadhouder, of degenen die hierop aanspraak maken, ook gerechtigd zijn als lid (Landdagcomparant) deel uit te maken van de Statenvergadering (Landdag).

Monteren bedragen. Moveren bewegen, in het geding brengen. Mutueel onderling, wederzijds.

Naarkoop nakoop, het recht om een aan een ander verkochte zaak tegen de bedongen verkoopprijs van de verkoper over te nemen.

Nabergilde organisatie van inwoners van een bepaald gilde (kluft, buurt) voor onderlinge hulp bij ziekte, overlijden e.d.

Nominatie benoeming.

Nomine proprio uit eigen naam

Nomine quo in naam van iemand anders.

Nomine uxoris namens zijn vrouw.

Obiit, Obit overleden

Obligeren verbinden, verplichten.

Occasie gelegenheid

Oculaire inspectie onderzoek met de ogen, bezichtiging ter plaatse.

Oevelganck zie: euvelganck.

Officie ambt.

Olderman bestuurder van een gilde

Ommegang 1: volgorde waarin de daartoe gerechtigde heerden in een clauw aan de beurt waren om een rechters- of zijrechtersplaats te vervullen. (naar der sonnen ommeganck). 2: de beurt zelf.

Ommetred ommegang.

Onreplijke goederen onroerende goederen.

Ontilbare goederen onroerende goederen.

Onveralieneert onvervreemdbaar.

Oorkonde der waarheid als bewijs der waarheid , als getuigenis der waarheid. Ordel uitspraak, vonnis.

Ordinair, ordinaris gewoon.

Ordonnantie bevelschrift tot betaling.

Ordonnantie vanwege de overheid ter algemene kennis gebracht.

Ordonneren gelasten, aanstellen.

Overrecht het recht volgens welk de overrichter recht spreekt.

Overrichter of Lankrechter spreekt recht in jurisdictiegeschillen in zaken waarbij de redger partij is, in alle zaken gedurende zeven weken in het voorjaar, wanneer een rechtstoel vacant is, en staat de redger bij in lijfstraffelijke zaken.

Overtocht, overvaart (recht van) zie: servituut.

Pand zie Setma.

Parate executie een vonnis terstond ten uitvoer leggen, uitvoering zonder uitstel

Pastor en kerkvoogden College van de plaatselijke predikant met enige kerkvoogden aan wie door B en R van Groningen de taak gedelegeerd is om namens hen verzegelingen op te maken (Oldambt en Westerwolde).

Patent bewijs dat iemand bevoegd is tot het uitoefenen van handel, beroep, bedrijf of handwerk.

Payment 1: betaling, 2: gangbare munt.

Pene straf, boete, breuke.

Penning (50e, 100e) belasting van 2% (50e penning) 1% (100e penning).

Peremptoir een strijd opheffend, beslissend, afdoend.

Persisteren volharden.

Petitierol staat houdende opgave van verzoekschriften.

Petri ad Cathedram 22 februari.

Plak duit ter waarde van 1/8 brabantse stuiver in de tijd van de Republiek. Voordien 1/8 groninger stuiver.

Plakkaat bevelschrift.

Poene straf, boete.

Positiën getuigenis (schriftelijk).

Possessie (posses) bezit, eigendom.

Post na, achter.

Praeferente crediteur hij die boven anderen bij voorrang bevoegd is zijn vordering te verhalen in een failliete boedel.

Praeferentieboek register van ordonnanties voor de ontvanger tot uitbetaling van de praeferente koopschatgelden.

Praeferentieoordelen bewijsstukken (meestal jaarrentebrieven) waarmee men de preferentie, bij verkoping, bij executie van de goederen waarop renten rustten kan staven.

Praejuditie nadeel.

Praeparatoire informatiën voorbereidende inlichtingen.

Praesteren (een eed) afleggen, iemand verschaffen waar hij recht op heeft.

Praetenderen eisen, vorderen, aanspraak maken op.

Preferentieoordelen zie praeferentieoordelen.

Principaal oorspronkelijk, hoofdzaak, opdrachtgever.

Pro rata naar aandeel.

Procuratie lastgeving(sbrief) aan een advocaat of andere vertegenwoordiger voor het gerecht, volmacht.

Productum getoond.

Prohiberen verbieden, beletten.

Pronunciatie uitspraak, (ge)tuigenis.

Protocol een deel waarin minuten van akten zijn ingeschreven.

Provisie bij voorlopig.

Provisioneel voorlopig.

Pupillaire goederen goederen van de pupillen (wezen).

Q(uod) alttestor hetgeen ik getuig (voor de handtekening van iemand die een

verklaring of getuigenis aflegt)

Ratione officii uit hoofde van zijn ambt.

Recepis ontvangstbewijs, een akte onder een particuliere handtekening waarbij men erkent iets te hebben ontvangen.

Rechtstoel ambtsgebied van een rechter, meestal één of meerdere kerspelen omvattend.

Reconventie tegeneis.

Recueil verhaal, verzameling van stukken.

Redemptie (recht van) afkoop, verlossing, vrijkoop, aflossing.

Rederijcedul akte die de voorwaarden van een rederij bevat.

Redger rechter.

Regres verhaal op een ander, recht op schadevergoeding.

Relaxeren ontslaan, loslaten.

Remissie korting van straf, vergiffenis, vergeving.

Remitteren kwijtschelden, minderen.

Remonstrant verzoeker.

Remonstranten klagers, zij die het verzoek indienen

Rentebrief akte van lening van een som gelds tegen een bepaalde rente, meestal met een heerd of los land als onderpand.

Renunciatie afstand doen, opzegging, ontzegging.

Renunciëren veroordelen

Repertoire of repertorium 1° een lijst of staat van in een bepaalde periode gepasseerde akten opgemaakt in de volgorde der minuutakten geeft een uitgebreide specificatie van de inhoud van die akten. (notarieel). 2° een index met analyses van de teksten waarnaar wordt verwezen.

Replijke goederen roerende goederen.

Reprehenderen berispen, afstraffen.

Request verzoekschrift.

Requirant degeen die een verzoekschrift indient, eiser, verzoeker.

Resolutie (stuk, bevattende een) besluit van een bestuursorgaan.

Resolveren besluiten.

Resumptie herhaling, hervatting, samenvatting.

Retroactum een bijlage die oorspronkelijk in een ander verband is opgemaakt of ontvangen, hetzij binnen hetzelfde archief, hetzij daarbuiten.

Revident eiser bij revisie.

Revis, Revisie herziening van een door het Hof geveld vonnis.

Rigour van rechte met strikte toepassing van de wet.

Rigter rechter.

Roderoede een soort veldwachter, ook: biesjager.

Roeprolle register met opgave van per terechtzitting behandelde zaken.

Roof zie: Setma.

Roofcedul akte van inbeslagneming.

Rotulus een verslag van de tijdens de zittingen van een gerecht gestelde processuele handelingen.

Roven beslag leggen op iemands goed.

Schatbeurder ontvanger van het kerspel, belastinggaarder.

Schatregister belastingregister.

Scheepsverklaring verklaring bij authentieke akte opgemaakt omtrent de voorvallen van een zeereis of binnenlandse reis.

Scheidbrief akte van scheiding en deling. Schepper bestuurder van een schepperij, door de zijlrechten uit hun midden gekozen

Schepperij onderdeel van een zijlvest. De schepperij was weer onderverdeeld in zijlrechten. Schot belasting.

Schouwcedul of schouwregister register waarin werden aangetekend de te schouwen objecten met vermelding van de eigenaren.

Schuldprotocol register van ingeschreven akten van lening met aantekening van aflossing. Hierin werden geboekt de rechten van antichresis (zie aldaar), pand, gereserveerde eigendom, die derden op vaste en soms ook losse goederen hadden.

Schulte rechter.

Schuttengericht gericht bestaande uit vier, uit en door de schutters gekozen schuttenrichters. Het sprak recht in geschillen tussen buren over grensscheiding, waterafloop enz. (Appingedam).

Secreet-protocol geheim protocol.

Sedulle document

Sententie vonnis.

Servituut erfdienstbaarheid, recht dat op een onroerend goed rust ten behoeve van een derde, b.v. overpad, een put in een stuk land, die door anderen gebruikt mag worden.

Setma gerechtelijke inbeslagneming, roof, pand. meervoud: setmata.

Setmaboek of protocol van setmata zijn de gerechtelijke inbeslagnemingen ingeschreven.

Setting 1: gerechtelijk in beslag nemen. 2: Schatting, taxatie, bepalen door de overheid van de prijs van levensmiddelen.

Settingscedul pandbrief, roofcedul. Een settingscedul werd afgegeven ter bevestiging van de in beslag genomen goederen.

Sibbe verwant, familielid.

Sibbevoogd één der voogden die aangesteld werden en wel uit de familie van de nog in

leven zijnde ouder.

Slijting (van redgerrechten) waarneming van het ambt van redger of grietman of van zijlrechter of dijkrechter.

Snaarse schoondochter, schoonmoeder, schoonzuster.

Solemneel plechtig.

Solidum (elk in) ieder voor zich, elk persoonlijk.

Spoliatie beroving, plundering, het te kwader trouw onttrekken van goederen.

Springding rechtszitting (gericht van Selwerd).

Stedevader, stedemoeder stiefvader (moeder)

Stilo novo volgens de nieuwe tijdrekening.

Stilo veteri (antiquo) volgens de oude tijdrekening.

Stoklegging verkoop.

Stokleggingsbrief akte van verkoop. Gerechtelijke overdracht van onroerende goederen welke oorspronkelijk geschiedt door dat de verkoper op de grond een stok legt welke door de koper wordt opgenomen.

Submissie onderwerping.

Submitteren onderwerpen.

Subscripsit (sst) heeft onderschreven.

Suppliant smekeling, indiener van een verzoekschrift.

Supplicatie verzoekschrift.

Surrogeren in de plaats stellen.

Suspenderen schorsen, opschorten.

Sustenteren staande houden, ophouden.

Sustineren volhouden, bezig zijn met het voeren van een proces.

Swetten grenzen.

Taalmannen degenen die in de Raad het woord voeren namens de Gezworen Meente

Ten fine ten einde

Tilbare goederen roerende goederen.

Tonneboeier persoon die tonnen maakt tot boeien

Transfix twee of meer charters, waarvan de zegelstaarten van (een) later(e) charters, voor bezegeling door een ander is (zijn) gestoken. Getransfigeerde charters.

Transigeren overkomen, overzetten, een vergelijk treffen, verdragen.

Transport rechtsoverdracht, levering, speciaal van onroerend goed.

Treckpadt pad naast de trekvaart

Trekcedul akte van gerechtelijke verkoop.

Tutor voogd.

Tutrix voogdes.

Uitboedelen uitkering doen uit de boedel aan een kind (vooral aan een dochter, die gaat trouwen).

Uitmijnder veilingmeester.

Upseggingen herroepingen.

Ut supra als boven.

Uutwinninge executie, het verkrijgen van een vonnis tegen iemand.

Uxor echtgenote.

V(f)enne (land) stuk grond dat niet in cultuur gebracht is.

Vacatiegeld loon of salaris voor advocaten, deskundigen, rechterlijke en andere ambtenaren voor de door hen bestede tijd.

Valideren gelden, van waarde zijn.

Vedder neef, zoon van de broer van vader of moeder. Ook: oom van vaders- of moederszijde.

Venia aetatis meerderjarigheid(sverklaring) beneden de vereiste leeftijd.

Veraccorderen tot overeenstemming brengen.

Verbotten 1: bekendmaken, 2: beslagleggen.

Verlaat Sluis

Verponding grondbelasting.

Versetten verpanden, verhypothekeren.

Verzegeling akte welke is opgemaakt en bezegeld door een daartoe bevoegd persoon.

Vestenisse bevestiging, bekrachtiging.

Vide zie. Vidit heeft gezien.

Vidimus akte, waarbij degene, die haar uitvaardigt, verklaart een zekere akte te hebben gezien en in zijn verklaring de tekst van die akte opneemt.

Volle halve moei halfzuster van vader of moeder.

Volle moei zuster van vader of moeder.

Volmachtenrekeningen register van nageziene en goedgekeurde rekeningen, ingediend door volmachten (b.v. van hooghoutjes, bruggen e.d.)

Vonder smal, los plankbruggetje.

Voogd (sibbe) één der voogden, aangesteld over minderjarige halfwezen, één uit/van de familie van de nog in leven zijnde ouder.

Voogd (vreemde) één der voogden, aangesteld over minderjarige halfwezen, welke geen familie van het kind/de pupil is.

Voormond (principale) één der voogden welke, aangesteld zijn om de goederen van minderjarige (half)wezen te beheren, uit de familie van de overleden ouder. Hij die het eigenlijke beheer voert.

Voormonders en voogden de gezamenlijke voogden, aangesteld om de goederen van minderjarige (half)wezen te beheren, bestaande uit voormond of principale voormond, sibbe voogd en vreemde voogd.

Voorstanders voogden

Voorstanders-rekening rekening opgemaakt over het beheer van de goederen van minderjarige (half) wezen door de voorstanders (voogden).

Vt vidit heeft gezien

Waardag of warf 1: dag waarop de waar wordt gehouden. 2: waar of bijeenkomst van zijlrechters (en scheppers).

Waarman vroeger deurwaarder, later sluiswachter.

Warf 1: bijeenkomst van de Ommelander redgers, grietmannen, over- en lankrechters of hun geconstitueerden, de burgemeesters (richters) van Appingedam en burgemeesters en raad van Groningen (later hoofdmannen). Rechtsprekende (ordelen) en wetgevende (constituties) bevoegdheden. Vanaf de 15e eeuw alleen rechtspraak in appèl. 2: Bijeenkomst van de zijlrechters (en scheppers)

Warfsconstitutie wet, uitgevaardigd door de warf als wetgevend college.

Wedman gerechtsdienaar (Ommelanden), van de redger. Hij bracht de dagvaardingen uit, legde de vonnissen ten uitvoer en hield de openbare verkopeningen van roerende goederen.

Wetebrief = Weetbrief akte waarin een gerechtelijke aanzegging vervat is. Willekeur wet of regel zich door de ingezetenen zelf opgelegd.

Wisselbrief akte van ruiling.

Zeebrief bewijsstuk van Rijkswege uitgegeven voor een Nederlands zeeschip: vereist voor het voeren van de Nederlandse vlag.

Zeeprotest verklaring die de schipper moet afleggen in de eerste plaats van aankomst voor de aangewezen autoriteit, in geval van schipbreuk.

Zegelaar hij die met zijn zegel een alie bekrachtigt.

Zijlbrief reglement van een zijlvest.

Zijleed 1: onderdeel van een schepperij, die weer een onderdeel van een zijlvest is. 2: ook wel een onderdeel van een zijlrecht, dat weer een onderdeel van een schepperij is. (Dorpsterzijlvest). 3: het recht om het recht van zijlrechter waar te nemen. (zijlrechterseed).

Zijlrecht 1: het heerlijk recht om recht te spreken in de zijleed. 2: onderdeel van een schepperij wat weer een onderdeel van het zijlvest was.

Zijlrechter degene die het heerlijk recht bezat om recht te spreken in de zijleed (onderdeel van de schepperij). Uit hun midden kozen de zijlrechters de scheppers (bestuurders van de schepperij) die uit hun midden de overste schepper kozen (voorzitter van het bestuur van het gehele zijlvest (waterschap).

Zijlrechterseed of **zijleed** het recht om het recht van zijlrechter waar te nemen.

Zijlschot belasting, geheven van de schotplichtige landen in het zijlvest.

Zijlvest of zijlvestenij de oude benaming voor de waterschappen in Groningen die zorg

te dragen hadden voor de afwatering, maar ook voor de dijken.

Zwager ieder door huwelijk met iemand verwant persoon; schoonbroer, schoonzoon, schoonvader.

Wie meer wil weten kan gebruik maken van bestaande woordenboeken bij de Groninger Archieven:

- Thymon Boey, Woorden-tolk of verklaring der voornaamste onduitsche en andere woorden, 's-Gravenhage 1773
- F.L. Kersteman, Practisyns woordenboekje of verzameling van meest alle de woorden in de rechtskunde gebruikelijk, Dordrecht 1785. Facsimilé uitgave, Groningen 1988
- L. Meyers, Woordenschat, bevattende in drie deelen, de verklaring der basterdwoorden, kunstwoorden, en verouderde woorden, Dordrecht 1805
- P.C.J. van Sterkenburg, Een glossarium Groningen 1981
- van zeventiende-eeuws Nederlands,
- J. Verdam, Middelnederlandsch handwoordenboek, 's-Gravenhage 1932, met supplement door J.J. van der Voort van der Kleij, Leiden/Antwerpen 1983.

Deze lijst is automatisch gedigitaliseerd en kan daarom fouten bevatten.

Eerste versie 1989, aangepast in maart 2019.